

Čtenářská gramotnost je pro české školy relativně nový pojem. Koncepční záměr inspekčního hodnocení byl zpracován podle Doporučení Evropského Parlamentu a rady o klíčových schopnostech pro celoživotní vzdělávání (KOM (2005)548)¹⁾ a podle metodiky mezinárodního šetření OECD v projektu PISA.

V základních školách se potvrdilo, že pojem čtenářská gramotnost je vykládán velmi různorodě a stejně rozmanitá je praxe škol i kvalita výuky. Školám často unikají současné poznatky o ČG a o možnostech jejího rozvoje. RVP dává jen omezená vodítka k tomu, jakých cílů by školy měly v oblasti čtenářské gramotnosti dosahovat. Ty jsou formulovány buď příliš detailně a současně fragmentárně, nebo naopak jen velmi neurčitě, obecně. Málo školám pomáhají. Tyto skutečnosti ovlivnily i účinnost podpory rozvoje ČG na školní úrovni.

Pro základní školy je na národní úrovni hlavním závazným dokumentem RVP ZV, kde jsou vymezeny dílčí aktivity směřující ke ČG. V RVP ZV není ČG nastavena jako cíl a chybí v něm impulsy k jejímu vytváření, i když takovým aktivitám nebrání. Školy vycházely především z očekávaných výstupů vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Rozbor RVP ZV však ukazuje také k dalším částem, kde jsou uvedeny očekávané výstupy související se ČG. Jedná se např. o popis klíčových kompetencí komunikativních, kompetencí k řešení problému a k učení. V neposlední řadě pak nalezneme očekávané výstupy úzce spojené s výstupy čtenářsky gramotných žáků v dalších vzdělávacích oblastech (Matematika a její aplikace, Člověk a společnost, Člověk a jeho svět, Umění a kultura atd.). Jako průřezová témata, která se vztahují ke ČG, jsou doporučována zejména mediální výchova a multikulturní výchova.

Česká školní inspekce navštívila od roku 2007 celkem 5 869 základních škol (v průměru 1,4 návštěvy na jednu školu), 347 víceletých gymnázií s nižším stupněm (v průměru 1,1 návštěvy na jednu školu) a vyhodnotila 3 613 ŠVP v základním vzdělávání. Spolupracovala na mezinárodním šetření PISA 2009, kterého se účastnilo 290 základních a středních škol.

2.1 Školní vzdělávací strategie na podporu ČG

V první etapě kurikulární reformy vyvolala velké nároky na vedení škol nutnost zajistit především administrování nových ŠVP a organizování vzdělávání ve dvojím režimu. Ve čtvrtém, pátém a devátém ročníku postupovali učitelé ve výuce ještě podle dobíhajících učebních osnov, v ostatních ročnících již školy zaváděly nové školní vzdělávací programy. Ve zprávě jsou zpracovány souhrnné poznatky ČŠI z šetření v základních školách (dále „ZŠ“) a v nižších stupních víceletých gymnázií.

ČŠI zjistila, že ZŠ sice naplňovaly dílčí cíle v RVP a vycházely při výuce z očekávaných výstupů souvisejících s rozvojem čtenářských dovedností, ale ČG rozvíjejí u žáků pouze intuitivně a na základě své vlastní představy toho, co vlastně znamená pojem čtenářská gramotnost.

S ohledem na skutečnost, že neexistuje jasná definice čtenářské gramotnosti na národní úrovni, zjišťovala ČŠI informovanost PP k dané problematice v podrobnějším šetření ve 150 školách a v navštívených 943 hodinách výuky. V následujícím grafu jsou uvedena souhrnná zjištění z tohoto šetření.

¹⁾ Schopnosti jsou zde definovány jako kombinace znalostí, dovedností a postojů odpovídajících určitému kontextu. Klíčovými schopnostmi jsou schopnosti, jež všichni potřebují ke svému osobnímu naplnění a rozvoji, aktivnímu občanství, sociálnímu začlenění a pro pracovní život. Během počátečního vzdělávání a odborné přípravy by si měli mladí lidé osvojit klíčové schopnosti na takové úrovni, aby byli připraveni na dospělost, a tyto schopnosti by si měli dále rozvíjet, zachovávat a aktualizovat v rámci celoživotního vzdělávání.